HÉTFALU

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, Kovács Lehel István

X. évfolyam 6. (518.) szám

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

Független művelődési és helytörténeti havilap

2004. június 25. – péntek

Kovácsmesterség Hétfaluban

A kovácsmesterség Hétfaluban a 19. század elején virágzó mesterség volt. A földművelés, az állattenyésztés megkövetelte e mesterség széles körű elterjedését. A társas gazdaságok megszűnése után, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek létrehozásával és az ipar fejlődésével párhuzamosan, a kovácsmesterség fontossága egyre kisebb lett.

A kovácsmesterség a magán és társas gazdálkodás idejében is virágzó mesterség volt.

A rohamos iparosítás háttérbe szorította ezt az ősi mesterséget, a ma élő kovácsok átlagéletkora 65 év. A Hétfaluban élő hat kovács közül négy nyugdíjas, kettő iparban dolgozó, műhelyeikben csak alkalmi munkákat vállalnak. A nyugdíjasok közül ketten (70 és 65 éves) a mezőgazdasági termelőszövetkezetek műhelyeiben mesterek.

Az ifjú nemzedék soraiban nincsenek kovácsok. Nagyapáik mesterségét egy unoka sem folytatja.

A meglévő műhelyekben a régi munkaerő dolgozott, utánpótlás a mai napig sincs. A kovácsműhelyek száma 1961-től csak kettővel növekedett, a szecselevárosi és a tatrangi mezőgazdasági egységekben, amelyekben nyugdíjas kovácsok dolgoznak.

A műhelyek berendezése, nagysága egységes. Alapterületük átlag 5 x 8,60 méter. A bejáratot egy nagy ajtó alkotja, amely 2-2,50 m széles, a szekérnek télen be kell férnie a két első vagy a két hátulsó kerekével.

A bejárattal szemben és az oldalfalakon tágas ablakok vannak (1,40 x 1,20 m), ezek biztosítják a fény behatolását a műhelybe, és a szellőztetést is egyben. A padló mindenütt földes vagy agyagos, mert nem gyúlékony és tompítja a zajt. Ha fából lenne, akkor *„minggyá tűzbe kerülne, ha leesik”* egy darab izzó vas. Betonból is ki lehet önteni a műhely alját, az aszfalt nem vált be olvadékonysága miatt. A bejárattól balra a sok fiókos satupad kap helyet, közvetlenül a fal mellett, rá négy satu van felszerelve. A padon fontossági sorrendben helyezkednek el a szükséges szerszámok. A pad fölött a falon kulcsráma, rajta a különböző méretű kulcsok.

A kulcsráma mellett a falon függ egy másik ráma, melyen nagyság szerint csavarmetszők vannak. A sarokban, a földön a nyeles szerszámok tartója áll. Ez közel kell hogy legyen a tűzhelyhez. A bejárattal szemben, a jobb sarokban van a tűzhely. Itt két kovács dolgozhat. A tűzhely fölött a kémény, a *füstfogó* vagy *kohó*. Szerepe az, hogy a füstöt és a szikrát kivezesse a kéményen keresztül a szabadba.

A tűz élesztésére a tűzhely mellett áll felszerelve a *bőrfúvó*. Régen kézzel vagy lábbal hajtották, ma már villanyáram működteti. Legtöbb kovácsműhelyben a fúvót a tűzhelytől egy téglafal választja el, egyes esetekben a padlásra szerelték fel és egy csövön keresztül jutott el a levegő a tűzhelyig. Ezek az eljárások a gyúlásveszély elkerülésére szükségesek. A bőrfúvó értékes anyag volt, ritkán és nehezen lehetett hozzájutni, ezért féltették annyira a kovácsok.

A tűzhelytől jobbra, a fal mellett van a villanyárammal hajtott kétköves köszörű. Mellette egy lyukfúró gép és egy hegesztőkészülék áll. A tűzhely előtt két üllő van, facsutakra szerelve.

A kovács a munkahelyének és mesterségének megfelelően öltözködött. Nyáron dokkból készült ruhában, télen háziszőttes gyapjúruhában dolgozott a hideg miatt. A fején mindig sapka volt, mely védte a szikrák ellen. A lábán csizmát vagy bakancsot viselt, és mindig vigyázott arra, hogy túl vastagon ne legyen felöltözve, csak télen kint. Az évszaktól függetlenül, munka közben állandóan bőrkötényt viselt.

A kovácsmesterség alapanyaga a vas. A kovács a vassal, szénnel és tűzzel dolgozik. A kovácsvasat az üzletből vásárolták, sok gazdánál a hulladékvasat használták fel. A vas rendeltetésének megfelelően különböző lehet. Van *spáringvas*, ebből készítik a lópatkót. Ez 22 mm széles és 14 mm vastag. Másféle vas szükséges a szekérvasaláshoz, egyéb munkákhoz, gömbölyűbb, vastagabb, laposabb, vékonyabb vasak. A ráfhúzásnál 50 mm széles és 14 mm vastagságú vasat használnak.

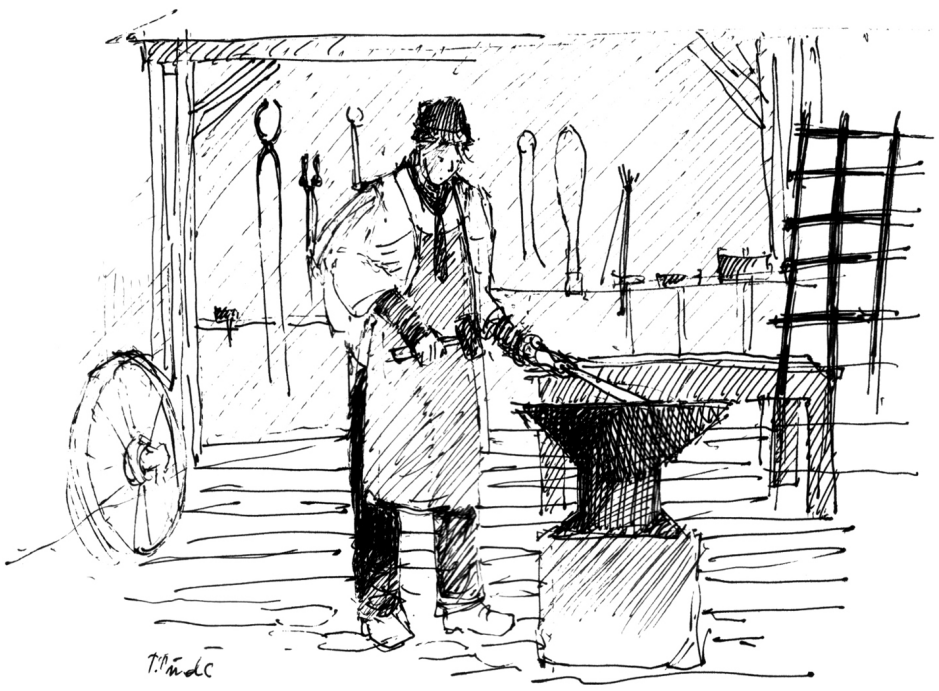

A kovács semmit sem tud csinálni, ha nem üti a vasat. Mindent kovácsolnia kell. Egy darab vasat addig formál, ameddig megkapja a kívánt munkadarabot. A kovács mindig megrendelésre dolgozik, arra nincs idő, hogy eladásra is kovácsoljon.

A kovácsmunka többféle munkafolyamatból áll. Vannak nehezebb munkák, mint a tengelystáfolás, a lőcsvasalás, a ráfhúzás, a lópatkolás stb. A könnyebbek közé tartoztak a javítási munkák: kapáló-, eke-, villa- és boronajavítás, fejsze-, csákány-, kapa-, kaszaélezés, megkészítés stb., leggyakoribb munka a patkolás és a javítás volt, ritkábban fordult elő a tengelystáfolás, szekérvasalás stb.

Minden kovácsmesternek inasa volt. Ők maguk is inasként ismerkedtek meg a munkával, később segédek, majd önálló kovácsmesterek lettek. Az inas nélkülözhetetlen volt. Egy nagyobb műhelyben két inas és egy segéd dolgozott. Az inasra különböző munkákat bíztak: kiseperte a műhelyt, vizet hordott, szenet tört, ezt meg kellett hogy vizítse, sározza, hogy jobban melegítse a vasat.

A nagyobb inasnak többet kellett tudnia. Forgolódnia kellett a mester körül, mindent meg kellett látnia, mert a kovácsok nem beszélnek, csak a kalapács beszél. Mikor a mester azt akarja mondani, hogy álljon meg, az üllőre üt. Mikor hívja az inast , akkor is. Az inas melegítette a vasat, hajtotta a fújtatót, rávarrt a vasra.

A kovácsmunkát kézi szerszámokkal végezték, a gépi szerszámok csak az utóbbi években könnyítettek a kovács nagy fizikai erőt igénylő munkáján.

A legfontosabb kovácsszerszámok: tűzifogó (lapos szájú, gömbölyű szájú, félgömbölyű szájú), patkófogó, pansfogó, láncszemfogó, nagyfogó, harapófogó (körömcsípő-, szergcsípő-, pászító cirkli), franciakulcs, kulcs, satu, csavarfejező (noglájdni), csavarmetsző, fúró, furdancs, fúrógép, hegesztőfelszerelés, lyukasztó (patkólyukasztó, pájszer, spicclyukasztó, dorni, patkófalc), kalapács (nagy, ráverő, gömbölyítő, Ludhamer-, lyukasztó, simító, Zetzhamer-, patkoló, zeccoló kalapács), kézvonó, körömpucoló kés (rájszer), köszörű, menetvágó (vitformenetvágó), patkóstekli, reszelő (lapos reszelő – furfájer, simafogú – slittfájer, burvafogú – stolzfájer, körömreszelő ráspoly, félgömbölyű reszelő, vasfűrész (bomfájer), derékszögmérő (vinkli), körző (gömbölyű, egyenes), rugóacél, tilner.

A szerszámokat a fúrókon, a menetvágókon és a reszelőkön kívül maga a kovács készítette. A leggyakrabban előforduló kovácsmunka a lópatkolás vagy lóvasalás.

(Folytatjuk)

Részlet Bálint Anna szakdolgozatából

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2004. * ISSN 1582-9006 *

Hétfalusi hírek

- Megjelent Bencze Mihály szerkesztésében Zajzoni Rab István: *Összegyűjtött írások* I–III. kötet (900 oldal). Fulgur Kiadó, Brassó, 2004.
- Nemrég jelent meg Dr. Jakab Andrástól *Hétfalu és csángómagyar népe* (172 oldal). Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány, Budapest, 2003.
- Június 5-én, a Báró Apor Vilmos hosszúfalusi római katolikus templom felszentelésének emlékére megjelent Hochbauer Gyula és Kovács Lehel István: *Szent Mihály oltalmában – A türkösi római katolikus egyházközség története* című könyve (240 oldal). Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság, *Hétfalu Könyvek* sorozat, Négyfalu, 2004.
- A Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság május 6-án részt vett néhány négyfalusi hagyományápoló román civil szervezet kerekasztal-tanácskozásán.
- A HMMT idén is meghívást kapott (5 résztvevővel) a tuzséri hagyományőrző táborba.
- A Zajzoni Rab István *Kis Gergelem* aprók táncháza május 6-án ismét sikerrel lépett fel a négyfalusi művelődési napokon, majd május 15-én a brassói sokadalomban.

Gyermek, egyház, iskola és közösség

Az EU-ba való törtetés közösségrongálásai, a helyi kampánybotrányok-sikerek-csődök között hol van a jövő?

Még ha halkan is merjük csak kimondani a választ, ebben megbocsáthatatlan a félrevezetés csapdájába esni: a gyermekben. A JÖVŐ A GYERMEK! Nem a jelmondat-álarcok, hanem a céltartalmak szintjén.

Május második s június első felében gyakran figyelmeztettük erre a közösséget. Azzal, hogy kiemeltük a már-már közönségessé süllyedő hétköznapiból ünnepi helyzetbe, mely egyszerre teremt örömet és gondot. (Tudásunk szerint az ünnep fásultságot, közömbösséget nem teremthet!)

Naptárszerűen:

1. május 23-án a katolikus gyerekek elsőáldozása, *2.* május 27-én a ZRI-s diákság pompás iskolai ünnepélye, *3.* május 28-án a ZRI gyermeknapja (iskola – Cigánykövek), *4.* június 4-én a nyolcadikosok kicsengetése, *5.* június 5-én a római katolikus ifjak bérmálkozása, *6.* június 11-én a ZRI-s tizenkettedikesek kicsengetése-ballagása.

Ennyit összegezve, ez egy keresztény gyermeknap-maratonnak tűnhet.

A közösségből kitűnik a gyermek, a jövőhordozó. Csillag.

Játsszam kérdezz-feleletet erről!

– Kinek a gondja ez? – A közösségé.

– De ha a közösség figyelmét elterelik erről? Vagy tehetetlenül viseli a gond terhét? – Akkor az a közösség gyenge, és nő a veszélye annak, hogy elveszíti gyermekeit.

Ha újból áttekintjük a vázolt eseménynaptárt, észrevesszük, hogy ki viseli a közösség jövőgondjának a terhét: EGYHÁZ és ISKOLA. Anélkül, hogy összebeszélnének, áldásként felfogott feladatként.

És az események gondja, a jövő gondterhe tovább bomlik nevükön nevezhető egyénekre. Egyénekre, akik a közösség jövő-gondját cipelik.

Gondolkozz el azon, hogy mit érdemel az, aki a közösség figyelmét saját jövőjéről eltereli, s az, aki saját ereje szerint nem vállal részt a teherből.

Válaszodtól függetlenül, az imént felvillantott események egyház és iskola erejét egyaránt igazolják.

Hochbauer Gyula

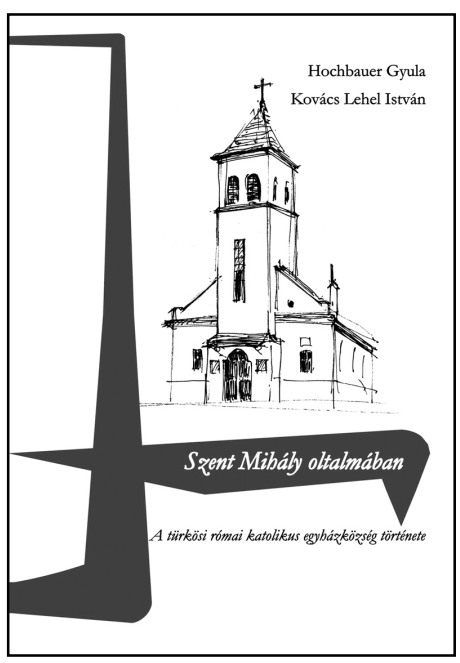

Szent Mihály oltalmában

Nyelvművelő

A következő altatómondóka-részlet az 1970-es évek végén hívódott elő egymagában hiedelmeket-babonákat felidéző fűrészmezei adatközlőből:

„Hajda, beli, kucsu, beli,
Marika rosszal teli.”

A szavak alakján nem kell túlságosan változtatnunk ahhoz, hogy a szöveg kuruzslás-ráolvasás jellege feltárulkozzon. A *hajda = haide!* (román), a *beli = bele*; a *kucsu = alvás* (kucsulni = aludni a helyi nyelvváltozat gyermeknyelvi rétegében); a *rossz*, *rosszaság = gonosz*.

Azaz a kisdedét altató hívja az álmot, menjen be Marikába, s szorítsa ki onnan a gonoszt, amelyik a gyerekbe fészkelődve nyugtalanítja őt.

Hochbauer Gyula

Tájszavak: S, Sz

- *sajamás*, *sajama*: vad fokhagyma
- *sajáta*: saláta
- *sajinka*: selyemkendő *(„a doktorné asszonnak oan szép sajinkája van, hogy!”)*
- *sajtol*: nyom
- *saraboló*: a répa gyomtalanításánál használt eke
- *sárig*: sárga
- *sefletni*: járkálni (céltalanul)
- *seregëlyëmadár*: seregély
- *sérës*: sérelmes
- *sérszik*: fáj
- *sertepertéskedik*: ügyeskedik, serénykedik
- *sillabizál*: betűz
- *sing*: rőf
- *sinkel*: ajándékoz (vö. das Geschenk, schenken)
- *sirit*: sodor *(„siritett fonal”)*
- *siska*: boszorkány *(„csúf siska asszony”)*
- *sitár*: sajtár
- *sivit*: cincog
- *skatuja*, iskatuja: doboz
- *smucig*: fösvény (vö. schmutzig)
- *sohutt*: sehol
- *sokrémüség*: nagyon félős népség
- *sóp*: kocsiszín, színalja, fészer
- *sorka*: sarka
- *sóstej*: a savótól elkülönített savanyútej
- *staférung*: hozomány
- *stelázsi*: polcos konyhaszekrény
- *stráfos, sráfos*: csíkos
- *strég*, *srég*: ferde (vö. schräg)
- *suba*: rövidebb felső öltöny
- *subákol*: üt, ver
- *subló*: habkő
- *sufri*: ágyneműtartó láda, ebben aludtak a gyerekek
- *suj*: betegség
- *súj*: nehéz betegség
- *sujok*: sulyok
- *Suller*: a Keresztényhavasok (vö. Schuller)
- *summog*: pusmog, halkan beszél
- *surc, karinca*: kötény
- *surul*: morzsol
- *susti-pusi*: suttogó
- *sutu*: a kemence melletti rész, cserepes kályha
- *sutyorál*: sugdolózik
- *száda*: szája
- *szaggatás*: az első, szaggatottan húzott harangszó halálesetkor
- *szajlik*: zajlik
- *szakállszárító*: pad a ház előtt
- *szakérolni*: kínozni, zavarni
- *száldokfa*: hársfa (Tilia L.)
- *szalutál*: tiszteleg
- *szama*: szalma
- *számolkodik*: magán kívül beszél
- *szappany*: szappan
- *szárika*: nagy, szőrös guba
- *szármáli*: töltelékes káposzta (nem a valódi töltött káposzta)
- *szarvacska*: kifli
- *szécs*: pusztabérc, erdőn lévő puszta hely
- *szegellet*: sarok
- *széje*: széle
- *széjin*: szélén
- *szekál*: mérgesít
- *szekérszám*: a boglyák szekérmegállókénti elrendezése
- *szelindek*: kutya
- *szemécs*, *szemec*: bátor beszédű gyermek, arcátlan, vakmerő *(„Mien szemécs a ked fija.”)*
- *szemverés*: igézés
- *szén*: parázs
- *szenkúcka*: ibolya
- *szerre*: rendre, sorra
- *szigorú*: sovány
- *sziklán*: ciklámen
- *szíp*: csorgós kút, melynek a csorgóján inni szokták (*szípják a vizet*)
- *szípni*: szívni
- *szivu*: szíj
- *szkëpál*: szabadul *(„Alig tudék az árokból szkëpálni.”)*
- *szóga*: szolga
- *szokotálni*: gondolkodni
- *szórika*: guba
- *szorok szombatja*: soha *(„Majd megcsináljuk szorok szombatján.”)*
- *szorokra hagyni*: utolsó percre hagyni
- *szószóló*: násznagy
- *sztáció*: megálló
- *szuguj, szugujék*: szeglet, sarok
- *szukk*: üdítő
- *szurok*: gyanta
- *szuszék*: gabonatartó láda
- *szükös*: szükséges
- *szüvesség*: szívesség

Zajzoni Rab István kötetei

A hajdani iskoláról...

Közeledik az iskolai év vége. Sok emlék jut eszembe – az öregek meséi, meg saját gyermekkori élményeim. Papírra vetem, ne menjenek feledésbe.

*

I. Édesanyám emlegette, hogyan tanította olvasni az első osztályosokat Kelemen György tanító bácsi, az egykori '48-as honvéd.

Ölbe vette a legfélénkebbnek látszó apróságot, s a kinyitott Kalendárium betűjére mutogatva mondta: nézd fiacskám, ez itt az I betű. Mondd szépen: I, I, I. Mikor a gyermek „szépen" mutogatta és mondogatta. I, I, I – letette, és más gyermeket vett ölbe. Így tanította meg a betűkre sorban az első osztályosokat.

Ezzel az ósdi módszerrel – és egyéb hasonlóval – minden pöttöm apróság az iskolai év végére olvasott, írt (a palatáblára), sőt számolt is 10-ig (vagy 20-ig). Nem voltak modern szemléltetőeszközök, nem volt pazar kiállítású, színes ABC-s könyv, de megtanította őket a tanító bácsi TÜRELMES SZERETETRE.

– Tudja-e ma valaki, hol volt a „KELEMEN KERTJE"? Gyümölcsös volt-e régen, vagy csemetéket nevelt benne Kelemen György? (Mert ehhez is értett.) Gyermekkoromban még élt a helynév. A Bivalylegelőről iskolai kirándulások után a gyermekek egy csoportja arrafelé ment haza.

– A sírja hol van? Jó lenne megemlékezni róla.

*

II. A palatábla. Akkoriban ment ki „divatból", mikor első elemista voltam. Milyen is volt? Valódi palakőzetből metszett, vékony, szürkés-fekete téglalap, széles fenyőfa-rámába fogva, pirossal vonalazva; egyik oldalán csíkos, másikon kockás. A kereten – lyukba fűzve, spárgán – egy darabka valódi tengeri szivacs. A „készlethez" tartozott még a palavessző. Ez is szürkés volt, 3/4 részig tarka papírral bevonva. Mikor írtak vele, néha „csikorgott", olykor meg el is törött. Ha valamelyik betű rosszul sikerült, a megnedvesített szivaccsal (spongyával) le lehetett törölni. Ez nagy előnye volt. Hátránya pedig az, hogy amikor a tanuló áttért az „irkába" való ceruzás írásra – gondolván, hogy úgy kell bánni a ceruzával is, mint a palavesszővel –, jól megnyomta, s az irka két lapja is kilyukadt. Bömbölt is a kölök: *„Nem bírom, tanító bácsi, nem bírom!"*

*

III. Záróvizsga az egykori református osztatlan I–IV. osztályos iskolában 1930–1932 körül.

Egyszerű, dísztelen tantermünk ünneplőbe öltözött erre a napra. Ablakpárkányok, polcok, az ósdi vaskályha teteje, minden parányi üres hely csupa kerti virág: jázmin, bazsarózsa, kerti margaréta. A tanulók is ünneplő ruhában, pirosra mosdatva, megfésülve, kicsit ijedten, megilletődve, komolyan, moccanás nélkül ültek a padban. A teremben körös-körül, hosszú padokon, a fal mellett ott voltak a szülők, nagyszülők, keresztszülők. *„Jaj, csak fel ne süljek ennyi ember előtt!"* – rémüldöztem magamban. Mert íme, ott a katedrán a tanító bácsi mellett: a tiszteletes bácsi, meg a presbitérium elnöke, a mellettük levő széken még sok tekintélyes bácsi, akiket nem ismerek. Jaj, jaj, jaj, mi lesz itt!!!???

Aztán a kezdő ima és pár ünnepélyes szó után már kérdezte is a tanító bácsi (előbb egy bátor fiút): Miska, mennyi 6x7, hát 8x5 – s Miska felelt, hangosan, bátran. Ment minden, mint a karikacsapás. Olvasás, nyelvtan, földrajz…hiszen kár volt félni. Egyre bátrabban feleltek a gyerekek. Verset mondtunk, énekeltünk, végül vidáman fújtuk: *„Kezdődik a vakáció,/ kisült már a meleg cipó./ Menjünk, menjünk, szaladgáljunk./ az erdőig meg se álljunk."*

A tanító bácsi pár komoly intelemmel és a felnőttekhez intézett köszöntő szóval mondott mindnyájunknak búcsút.

Utána a templomban az Istennek is megköszöntük, hogy egész éven át megsegített és megáldotta a mi munkánkat.

Hochbauer Ferencné Gáspár Sára

A Nagykő

Régen Brassóhoz közel élt egy óriás.

Ott az erdőbe volt egy nagy ház, amibe lakott. Jószívű volt mindenkivel, mert megfogadta az Istennek, hogy mindig jó lesz.

Egyik nap jöttek a katonák, hogy öljék meg az óriást. Próbált velük társalogni, de nem sikerült, ezért mérges lett és megölt vagy tíz embert. Ezért az Isten megharagudt rá, és az égből egy nagy követ dobott az óriásra. Az óriás meghalt.

Az emberek ezt a követ elnevezték Nagykőnek.

Czimbor Izabella (IV. oszt.)
Zajzoni Rab István Középiskola

A jó közvetítéséről

Az idéni ZRI-s végzősökhöz Kicsengetés és érettségi közti szövegecske

Tudod-e, hogy mikor kimondom a szót, azzal megosztozom mindenestől veled fölötte? És mikor kimondod a szót, teljességében és teljességedben megosztozol velem fölötte.

H.Gy.

Az epigonság bélyege bélyeg-e?

Az eredeti tehetségnek egyik ellentéte az epigon, az utánzó. Az epigon alkotás utánzat, azaz egy mintához szolgai módon alkalmazkodik úgy, hogy az alkotóerő csak az utánzásra összpontosul. A cél nem valamilyen művészi kommunikáció indítása, hanem a mintához való merev, formális ragaszkodás.

A 19. század 50-es és 60-as éveinek magyar költészetében elterjedt, divatos volt Petőfi alkotóereje nélkül Petőfi-vers szerű szövegekkel törekedni költői sikerre. Ezt a költőhadat úgy kellett rendre utasítani, hogy az értékítélet hatása kétirányú legyen: egyrészt az alkotót irányítsa egyéni útkeresés felé, a vers korszerűsítése felé, másrészt alakítsa a versolvasó magyarság igényét, hogy ne fogadja el az utánzattermelést, olvasói magatartásával kikövetelve a változást.

*

Zajzoni Rab István költőként az 1850-es évek derekán jelentkezett, amikor Gyulai Pál erős kezű vezérként irányította az alkotókat és befolyásolta az olvasótábort: gátat próbált szabni a petőfieskedésnek, az irodalmi fejlődés Arany választotta útját helyeselve.

Zajzoni költői próbálkozásaival a Petőfi-csiszolta népiességváltozathoz igazodik. Ebben azért nincsen megszólnivaló, mert tény, szövegszerűen igaz, és azért sem, mert még a legnagyobb alkotók is inaséveikben mesterhez, mesterekhez igazodnak, amíg az alkotás mesterségbeli tudását megszerzik, s hogy időérkeztén a minták mögül feltörjön erősödőn az egyéni tehetség, s ezzel párhuzamosan halványodjon a követett hang.

Ennek ellenére Olosz Katalin a zsengéket vizsgálva is fedez fel a Zajzoni-zsengékben eredetiséget.

A Zajzoni-verseket vizsgálva, úgy érzem, hogy a hétfalusi költő útkeresése közben távolodni kezd a petőfieskedőktől, határozott irányt választva költészetének, a népiesség, tájköltészet irányába tájékozódik képanyagával, nyelvhasználatával, sajátos tartalmakkal szülőföldje világához kötve a versekkel teremtett világot.

Eszerint ő ugyanúgy a barcasági magyarság költője, mint kortársai közül Lisznyai Kálmán a palócságé, Szelestey László a Kemenesaljáé, Székely József és Balogh Alajos a Dunántúlé, Concha Károly a Rába vidéké, Csermely Sándor a Hegyháté, Jakab János a székelységé, Turpásztói László a Nagykúnságé, Benőfi Soma a Kékes vidéké, Spetykó Gáspár a Mátra vidéké.

E véleményem nemcsak fokozódó néprajzi érdeklődésével támogatom, hanem a Zajzoni-életmű befogadástörténetével is (a verseket pedig következő alkalommal hívom tanúságul).

Az epigonság fölé való emelkedéshez hozzájárulhatott az az írói csoport, amellyel Bécsben került kapcsolatba: Balogh Zoltán, Ágai Adolf, Kertbeny Károly, Kecskeméthy Aurél. Ennek is lehetne utána járni.

Úgy érzem, hogy költőnkkel szemben nem Gyulai Pál volt a kíméletlen, nem Toldy Ferenc a rosszindulatú, hanem a sors azzal, hogy egy lassan magára találó költői hangot a teljes letisztulás előtt elnémított.

Az utókor sem volt vele kegyetlen: hisz művét ösztönösen őrizte, s igaz, hogy csak szemelvényezve, de olvasóközelben tartotta. Kortársai közül soknak a nevét elkoptatta az idő (Freeska Lajos, Balogh Alajos, Coucsha Károly, Pados János, Lassú Lajos + több száz), az övét nem. És legtöbbnek halála után szövege ritkán jelent meg, könyvbe fogott életműve pláne nem.

Mit akarok mindezzel mondani?

Valami olyant, hogy Zajzoni Rab István nem úgy író, mint azok, akiket hosszú szócikkel babusgatnak az irodalmi lexikonokban.

Hochbauer Gyula

A Csukás hegy eredete

Egyszer két ember összeverekedett a hegyek között. Nagyon nagy verekedés volt. Egyszer csak a Föld mozogni kezdett. Földrengés közben valami kiemelkedett. Egy hegy keletkezett, és rajta ült a két ember. A harcosok a Csukás testvérek voltak.

Róluk nevezték a hegyet Csukás hegynek.

Kovács Réka Katalin (IV. oszt.)
Zajzoni Rab István Középiskola

A Kárpát-kanyar mondája

Egyszer a Kárpátokban élt két sárkány, akik egy forrást őriztek. Senkit nem engedtek a forrás friss vizéből inni. Egy napon egy csapat katona jött, hogy igyon a forrásból. A sárkányok rájuk támadtak és sok katonát elpusztítottak. Ekkor a hadvezér kardját felemelte a Nap felé, és az visszatükrözte a fényt a sárkányok szemébe. Abban a pillanatban egy nagy földrengés keletkezett, a sárkányokat a föld elnyelte és a Kárpátok megkanyarodtak.

Így jött létre a Kárpát-kanyar.

Kajcsa Lóránt (IV. oszt.)
Zajzoni Rab István Középiskola

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2004. * ISSN 1582-9006 *

Újraolvasott könyvek

I. Zajzoni Rab István

A Fulgur Kiadó nemrég jelentette meg 900 oldalon, három kötetben Zajzoni Rab István összegyűjtött írásait, Bencze Mihály szerkesztésében.

A könyv a Brassó megyei művelődés ünnepe nemcsak azért, mert a csángó író valamennyi eddig fellelt művét hozzáférhetővé teszi a XXI. századi magyar olvasó számára, hanem azért is, mert egy teljesebb vagy esetleg egy más Zajzoni-kép kialakításához nyújt lehetőséget. Különösen a 2. és 3. kötet, mely nyilvános szerkesztéssel enged szabad utat az olvasó egyéni értékelő-befogadó képzeletének. A 2. kötet útinaplója és diákkori versei Olosz Katalin friss, 1996-os kutatási találatának köszönhetően kerülhetnek az olvasó kezébe. A humorisztikus képes új évi naptárt sem lapozhattuk, noha erre a Széchenyi Könyvtár katalógusa folyamatosan figyelmeztette az érdeklődőt. A prózai írások között vannak a néprajztudományban forrásértékű szokásleírások a boricáról, a lakodalomról, a kakasünnepről. E kötet végére került a sokszori újraolvasás után is élményszerűen ható levelezés.

A harmadik kötetben a költő eredeti kötettájolását tiszteletbe tartva sorakoznak a versek, *A magyarok kürtje, Kordalok* és *Börtöndalok* darabjai, kiegészítve 25 hátrahagyott verssel. A tartalmas képanyag nagy része is a szerkesztő Bencze Mihály kiadói szándékát szolgálja: a kötetek élére kerülő Zajzoni-képek, a költő kézírása, köteteinek címlapja. A többi kép tartalmilag inkább az első kötethez kapcsolódik: hisz a szobrok, festmények, grafikák, az ünnepélyplakát már a Zajzoni-mű befogadástörténetének mozzanatai.

Azt ajánlom az olvasónak, hogy az eredeti Zajzoni-szövegek olvasatát ne befolyásolja mások véleménye. E kötet életrajzi alapozású, és műértékelő írások közül válogat a szerkesztő. Érdekes gyűjtemény! Az itteni írások részben az időrend, részben az alkotói szándék alapján három felé sorolódnak. Az első: Zajzoni kortársainak szövegei (Erdélyi János, Táncsics Mihály, Ágai Adolf, Orbán Balázs, Ábrányi Kornél, Csermely Sándor, Kanya Emília, Koós Ferenc, Borcsa Mihály, Bartha Károly, stb.). E különböző típusú, tartalmú és hangvételű írások a kötet érdekes szövegmozaikját valósítják meg.

A második szövegfonal a mű utóéletét alakító szövegfolyam. Ezek az írások a Zajzoni-befogadást irányították, befolyásolták akarva-akaratlan.

A harmadik szövegsor a másodikhoz hasonló, ám a valamilyen összegző, rendszerező, s nem egy szerző vagy újjáértékel, vagy ezt sürgeti a távlat hordozta tárgyilagosság érvényesítésével.

Ám e kötet szövegeinek írói nemcsak a költő korától való távolság szerint különböznek egymástól, hanem foglalkozásuk és műveltségárnyalatuk szerint is. Míg az első időszak szerzői között uralkodó az író-szerkesztő, a másodikban a pedagógus, a lelkész, a harmadikban pedig a valamelyes kutatásra is hangolódott pedagógus és kutató.

Előbb érdekesnek minősítettem ezt a kötetet, hisz kit ne érdekelne eddig még nem olvasott Binder Pál-szöveg, vagy olyan kutatásleírások mint a Taizs Mártoné vagy Olosz Kataliné, kortárs pedagógusaink szakdolgozata a baráti köréből, Ágai Adolfé vagy Csermelyi Sándoré? S bizonyára érdemes Szász-Benedek István borítóterve és Zajzoni világa között is kapcsolatot keresgélni.

Eddig a Zajzoni iránti érdeklődést a lehetséges olvasóközönségben támasztott és fenntartott valamilyen hiányérzet, teljesítendő kötelesség táplálta: szoborállítás, életműkiadás. A Zajzoni-befogadás történetének új szakaszát nyitja e három pillérű kiadás: AZ OLVASÓ KEZÉBEN A MŰ.

*

II. Gyönyörű album Négyfalu román templomairól

Median Dan munkája nemrég hagyta el a Disz Tipo nyomdát. Az angol–román kétnyelvű kiadvány rövid, három oldalnyi szöveggel vezet be Négyfalu műemlék értékű építészetébe: román ortodox templomok, útszéli keresztek, lakóházak, kapuk, kerítések, udvar- és utcakövezet, kutak, vízmedrek, utcák.

A szerző e műemlék-értékek számbavételét, jelzését és konzerválását sürgeti. Hátha Bálint István képzőművészünk pusztába kiáltott szava után ez a figyelmeztetés eljut az illetékesekig. Annál is inkább remélhető ez, mert az album első és második előszavát Négyfalu volt polgármestere, Gheorghiță Mutu Petre, illetve Cludiu Roşculeț gyárigazgató írják alá, úgy is, mint a kiadvány fő támogatói.

Míg Bálint István több évtizedes munkával képzőművész és néprajzos szemmel gyűjtött, Median Dan műépítészként értékelt.

Az album első fele tiszta: Négyfalu ortodox egyházi építőművészete. Jó minőségű színes fotók, szakszerű rajzok. A második rész a polgári építkezés. Két szembenéző ablakon a deszkahomlokzatú faházak, következő kettőn a lakott ház udvar felőli tornáccal, még kettő a bejárati előtestű házakkal. Ezt négy oldalon tetőhomlokzatok követik, s így tovább lenyűgöző kivitelezésben.

A hátsó belső fedőlapon Négyfalu térképe, rajta jelezve az ortodox templomok helye.

Egy következő kiadásban, lehet, jelzik majd a házakat, utcákat s más épületek stb. helyét is a térképen, és miért ne szabadna azt is tudni, hogy melyik házat alakította ki román s melyiket magyar életvitel? Ha a szerzőnek sikerül majd elmélyülnie ebben, akkor valószínű észreveszi a szűkebb és tágabb élettér egységét, s ennek a szépsége, értéke is lencsevégre és tollhegyre kerül.

Az igényes kivitelezésű könyv e munka első változata. Az utolsó lapok szövegének szedésekor sajnos elfelejtették az angol karaktereket románra cserélni. Különben a könyv igazi csemege. Lapozgassák jókedvvel! Hátha mivel idegen figyelmeztet ezekre az itt termett értékekre, gondosabban rájuk figyelünk.

Hochbauer Gyula

Az Árvalány-halom

Ürmös legmagasabb hegyének idenéző oldalát bükkfaerdő borítja, a rákosi oldalán pedig árvalányhaj terem.

Itt régen egy árva lány kóborolt, akit a rablók egy fej hagymáért agyonütötték. Azt hitték, hogy pénze van, de mikor meglátták, hogy csak egy fej hagyma van nála, megszégyellték magukat és ágakkal letakarták, hogy ne kapja meg senki.

Azóta aki arra jár, egy ágat dob arra a helyre, ahol a rablók a lányt agyonütötték. Az ide dobott ágakból az évek során halom emelkedett, amit Árvalány-halomnak nevezünk.

Kedves Szilárd (IV. oszt.)
Zajzoni Rab István Középiskola

A Bivalylegelő eredete

Réges-régen egy szép napon János bácsi takarított a farmon. Arra járt egy vándor tíz bivallyal és ezüst szekérrel. Azt mondta:

– Adjon Isten!

– Jó napot!

– Neked csak ilyen kis farmod van?

– Igen, van hintóm, de neked nincs farmod.

– De lesz. De te mutasd meg a szekeret!

– Hé, elloptad!

Pista bácsi ellopta a hintót és elfoglalta a farmot. A farmon mind rossz és csúnya bivalyokat tartott. János bácsi imádkozott az Istenhez és kapott segítséget tőle. Egyszer a farm összedőlt és Pista bácsi bivallyá változott. A farm helyett legelő lett. Pista bácsi János bácsi bivalya lett és a legelőn legelt.

Jancsi bácsi a legelőt elnevezte Bivalylegelőnek.

Bálint Attila (IV. oszt.)
Zajzoni Rab István Középiskola

Nyelvművelő

Borcsa Mihály vagy Bortsa Mihály?

A *cs* hangnak *cs* és nem *ts* jelölését az Akadémia helyesírási szabályzatának 1832-es kiadása szentesítette. Persze, ez a köznevek írására vonatkozott, a személynevek írásában továbbra is a hagyományos íráselv érvényesül. Tehát Batsányi János (1763–1845), Babits Mihály (1883–1941). Eszerint Bortsa Mihály volna a használatos. Igen ám, de a név viselője maga dönthet a neve megváltoztatásáról, így a neve írásmódjáról is.

Borcsa Mihály evangélikus tanító, majd lelkész neve írásában, valószínű az Akadémia helyesírási javaslatára, egy idő után következetesen *cs*-vel írta a nevét. Ezt a döntést 1863 és 1873 között hozhatta, mert 1863-ban még *ts*-sel írja a nevét az Erdélyinek küldött írásban, 1873-ban Orbán Balázs *cs*-vel írja hétfalusi vendéglátója nevét művében és hozzá intézett köszönő ajánlásában is, akárcsak Koós Ferenc egy 1903-as ajánlásában. S így írja gyászjelentőjében és síremlékén is. És a nevét így írja valamennyi leszármazottja.

Igazodjunk ehhez mi is!

Hochbauer Gyula

Mesterségek

Hétfalu katolikus népességének foglalkozása rendkívül változatos volt. Az 1857 és 1912 közötti időszakban volt közöttük: kocsis (1), hentes (2), írnok (1), irodaszolga (2), kovács (6), ékszerész (2), kerekes (2), varga és cipész (5), katona (2), asztalos (1), lakatos (1), szolgabíró (1), orvos (1), teológus (1), jegyző (3), csizmadia, kereskedő, masiniszta, napszámos, molnár, földműves, szolga, koldus.

A helyi világi értelmiség között is sok volt a katolikus. Az 1860-as évek végén Pürkerecen Bán Erzsébet tanítónő; Négyfaluban 1885-ben Pataky Albert orvos; 1872-től Kupcsay János szobrász, műfaragászati tanár; az 1890-es években Póka Dezső orvos; 1864-ben Vajda Lajos csernátfalusi jegyző; az 1890-es években Lukács Károly hosszúfalusi jegyző; 1895-ben Herszényi Kálmán járásbíró és még sokan mások.

Pataki Ferike foglalkozásához 1895-ben ezt jegyezték be: „szegény”. A keresztnév becéző alakja vagy a bejegyző szegényekkel való együttérzését, vagy azt jelöli, hogy a faluközösség is így ismerte őt.

A XIX. század második felétől majdnem folyamatosan volt az egyházközségnek egy (mindig csak egy) koldusa is.